# CONSECINȚELE NERESPECTĂRII UNOR TERMENE ÎN PROCESUL PENAL

## CONSEQUENCES OF FAILURE TO COMPLY WITH TIME LIMITS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

*Dumitru ROMAN, ORCID: 0000-0001-5322-8066*
*Universitatea de Stat din Moldova*

**CZU: 343.13/.14:347.991** e-mai: roman1dumitru@gmail.com

*For the proper conduct of the criminal proceedings, the absolute majority of procedural deadlines must be relative (recommendatory), otherwise the sanction of forfeiture or nullity is unduly applied. For these reasons, Article 230 of the Criminal Procedure Code is to be supplemented. For the restoration of the omitted term, the existence of general rules, those of Article 234(1) of the Criminal Procedure Code, is sufficient, while forfeiture as a sanction to intervene is to be expressly regulated.*

***Keywords:*** *penalty of disqualification, invalidity, inadmissibility, procedural time limits, substantive time limits, absolute time limits, relative time limits, restoration of omitted time limits.*

## INTRODUCERE

Pentru o bună desfășurare a procesului penal legea prevede anumite condiții de formă, care includ și termenele (intervale de timp). Reieșind din principiul legalității pentru nerespectarea acestor termene în procesul penal, pot surveni anumite consecințe. Datorită faptului că prin natura juridică și caracterul lor termenele sunt diverse, omiterea acestora trebuie sancționată tot prin diverse privațiuni. În legislația Republicii Moldova, în teorie și în practică nu există o divizare clară: care termene sunt absolute și care sunt relative (de recomandare)? În dependență de caracterul termenelor și consecințele nerespectării acestora trebuie să fie diferite. Problema dată n-a fost abordată în doctrina națională și urmărim scopul de a fortifica termenele de recomandare și de a limita termenele absolute.

Scopul cercetării consecințelor nerespectării anumitor termene în procesul penal este concretizat în abordarea și soluționarea următoarelor obiective ale comunicării:

– stabilirea consecințelor în cazul omiterii termenelor absolute și a celor relative (de recomandare);

– aprecierea oportunității decăderii procurorului din dreptul de a pune sub învinuire bănuitul, în cazul nerespectării anumitor termene;

– determinarea normelor juridice generale sau speciale, care urmează a fi aplicate la restabilirea termenului omis ori la decăderea dreptului de a înainta un recurs;

– elaborarea unor recomandări *de legea ferenda* în vederea perfecționării legislației procesual- penale, asigurându-se o divizare clară a termenelor de recomandare de cele absolute.

Metodele utilizate în analiza și abordarea problemei cercetate: logico-juridică, analizei și sintezei, inducției și deducției, comparării, empirică.

**1. Definirea și clasificarea termenelor în procesul penal**

Termene în procesul penal sunt intervale de timp în cadrul cărora sau după expirarea cărora pot fi efectuate acțiuni procesuale, art. 230 alin.(1) C.proc.pen. În doctrina românească termenul este definit astfel: „Intervalul de timp în cursul căruia se pot sau trebuie îndeplinite unele acte și măsuri procesuale sau procedurale ori acestea nu pot fi îndeplinite" [1, p. 578]. Fixarea unor termene în cadrul procesului penal, pe de o parte, are ca scop limitarea în timp a duratei unor măsuri procesuale (fără aceste termene măsurile privative sau restrictive de drepturi ar deveni arbitrare) și, pe de altă parte, împiedică tergiversarea desfășurării procesului penal, asigurând operativitatea acțiunilor cerute de justa soluționare a cauzei penale [2, p. 764]. Termenele se instituie deci într-un dublu scop: de a promova principiul operativității în procesul penal și de a asigura o anumită durată minimă necesară pentru ca activitatea procesuală să se poată desfășura în bune condițiuni [3, p. 466].

**1.1. Termene *procedurale* și termene *substanțiale*.** Această clasificare rezultă din conținutul legii. Astfel, Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Decizia nr. DCC11/2018 din 09.02.2018 a menționat:„… prevederile art. 231 din Codul de procedură penală se referă la termenele procedurale care sunt instituite în considerarea unor drepturi și interese procesuale, reglementarea lor disciplinând activitățile ce se includ în sfera procesului penal, iar dispozițiile art. 233 din același cod vizează termenele substanțiale care garantează respectarea unor drepturi extraprocesuale, precum dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei" [4]. Termenele procedurale se deosebesc de cele substanțiale și prin modul de calculare.

**1.**2. **Termene *absolute (cominatorii)* și termene *relative (de recomandare)*.** După efecte, termenele sunt ***absolute*** (cominatorii) sau ***relative*** (de recomandare). Termenele absolute atrag, în caz de nerspectare, consecințe referitoare la validitatea actului îndeplinit [3, p. 468]. În cazul celor relative (de recomandare), dacă sunt încălcate, pot surveni alte efecte, dar nicidecum nulitatea actului realizat peste termen.

**1.3. Alte clasificări**. După factorul care le stabilește, termenele sunt ***legale*** și ***judiciare***. [1, p. 579] După caracter, termenele pot fi ***peremptorii*** și ***dilatorii***. După sensul de calculare termenele pot fi de ***succesiune*** sau de ***regresiune*** [3, p. 468,469]. În raport cu durata lor, termenele pot fi: ***pe ore, pe zile, pe luni, pe ani*** sau ***nedeterminate*** [2, p. 767]. După modul cum sunt fixate, termenele pot fi ***fixe, maxime*** și ***minime*** [1, p. 580].

**2. Efectele și sancțiunile în cazul nerespectării termenelor în procesul penal**

În doctrina românească se menționează: „Mijloacele prin intermediul cărora actele procesuale și/sau procedurale îndeplinite în mod nelegal devin lipsite de valabilitate, sunt sancțiuni procedurale. În sfera noțiunii de „sancțiuni procedurale", în sens larg, sunt cuprinse***: inexistența, decăderea, inadmisibilitatea, excluderea și nulitatea***, iar în sens restrâns, numai nulitatea " [2, p. 773]. Pentru încălcarea unui termen relativ (de recomandare) procurorul poate fi **sancționat disciplinar** [3, p. 468].

Potrivit art. 230 alin. (2) C.proc.pen., în cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual şi nulitatea actului efectuat peste termen. Deci, legiuitorul moldovean a prevăzut sancțiunea ***decăderii*** și a ***nulității***. Dar, în opinia noastră, această normă generală este aplicată neîntemeiat în practică, datorită faptului nereglementării exprese a termenelor relative și a celor absolute. Prin aplicarea art. 230 alin. (2) C.proc.pen., la orice încălcare de termen procedural se poate aplica efectul termenelor **absolute**, adică decăderea și nulitatea actului.

**2.1. Decăderea procurorului din dreptul de a înainta învinuirea, nulitatea ordonanței de învinuire și pronunțarea unei sentințe de încetare**

Prin Hotărârea din 23 octombrie 2006 Plenul Curții Supreme de Justiție a stabilit: „ *Acest drept al bănuitului reiese şi din stipularea art. 230 CPP că, dacă un drept procesual nu s-a exercitat într-un anumit termen, atunci el se consideră pierdut (dreptul procurorului de a-1 pune sub învinuire)*” [5], fiind omis termenul de 3 luni de aducere la cunoștință a ordonanței de punere sub învinuire bănuitului U.S. Astfel, U.S. a fost recunoscut prin ordonanță în calitate de bănuit la 25 noiembrie 2004, ordonanța de punere sub învinuire a fost emisă la 20 decembrie 2004, dar a fost adusă la cunoștință la 02 noiembrie 2005, „*după ce a fost ridicată imunitatea acestuia ca deputat*” [5]. În alt caz, termenul de 3 luni a fost depășit cu o zi, dar s-a considerat totuși „*...încălcare esențială a legii procesual-penale, care afectează drepturile și interesele legitime ale persoanei* ” [6, p. 705] și pierderea dreptului procurorului de a pune persoana sub învinuire (*inculpații L.A., C.A. și G.O. au fost recunoscuți în calitate de bănuiți la 03 februarie 2005, iar ordonanțele de punere sub învinuire au fost aduse la cunoștință acestora în prezența apărătorilor la 04 mai 2005*) [6, p. 705].

Ulterior, practica judecătorească, în acest sens, a fost constantă cu unele precizări privind momentul începerii curgerii termenului de 3 luni:

a) „*Deci, termenul de atribuire lui G.I. a statutului de bănuit urmează a fi calculat de la 03.01.2013 – data emiterii ordonanței, prin care a fost pornită urmărirea penală*” [7];

b) „*... termenul de menținere a calității de bănuit se calculează începând cu data emiterii actelor procedurale, prevăzute în art. 63 alin. (1) pct. 1)-3) Cod de procedură penală, iar în cazul constatării faptului că față de o persoană există anumite bănuieli rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta, sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situației persoanei. Potrivit alin. (1[1]) art. 63 Cod de procedură penală, organele de urmărire penală au obligația să recunoască această persoană în calitate de bănuit...* ” [8];

c) „ *...consideră că argumentele instanțelor de fond privind necesitatea de a calcula începerea curgerii termenului de recunoaștere a lui D.S. în calitate de bănuit de la data adoptării ordonanțelor de începere a urmăririi penale, adică 11 septembrie 2017 și, respectiv, 20 septembrie 2017, sunt **neîntemeiate*** ” [9].

În opinia noastră, pentru decăderea procurorului din dreptul (atribuția) de al pune sub învinuire pe făptuitor, este necesară reglementare expresă în lege. Nu poate fi lăsată

această atribuție importantă a procurorului la discreția instanțelor judecătorești prin interpretarea unei norme generale.

**2.2. Inadmisibilitatea probei și unele termene procedurale**

Inadmisibilitatea unei probe pentru încălcarea unui termen trebuie corelată cu dispozițiile art.94 C.proc.pen. Astfel, reglementările probelor, mijloacelor de probă și ale procedeelor probatorii pot prevedea anumite termene, iar încălcarea sau omiterea acestora trebuie apeciată prin prisma art.94 alin.(1) pct.8) C.proc.pen. – *cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod*. Inadmisibilitatea unei probe, respectiv, nulitatea mijlocului de probă este decisă de către instanța de judecată în fiecare caz concret.

Prin interpretarea calificativului „încălcări **esențiale** și **neesențiale**" concluzionăm că nu oricare omitere a unui termen la administrarea unei probe este încălcare esențială. Asfel, audierea bănuitului B.A., noaptea (*în procesul-verbal de audiere a lui B.A. în calitate de bănuit se indică că audierea a început la 22:48 şi s-a finalizat la 23:00 (f.d.21)*) [10], în lipsa apărătorului prin care a recunoscut comitrea faptei, a fost considerată ilegală.

În opinia noastră, omiterea altor termene, precum: imediat, dar nu mai târziu de 3 zile lucrătoare, art.151 alin.(7) C.proc.pen.; în termen de 24 de ore după expirarea termenului de autorizare; în termen de 48 de ore de la finisarea perioadei, art.$132^9$ alin.(7), (15) C.proc.pen.; în termen de 24 de ore, art.128 alin.(4) C.proc.pen., etc., **nu constituie** o încălcare esențială.

**3. Decăderea și restabilirea termenului omis**

Pe lângă reglementarea generală, sancțiunea decăderii în legătură cu unele termene procedurale, este prevăzută expres la instituția apelului (art. 415 C.proc.pen.) și recursului ordinar (art. 432,449 C.proc.pen.) prin noțiunea ***tardivitate***. Totodată decăderea poate fi înlăturată prin restabilirea termenului omis. Dacă persoana respectivă a omis termenul procedural din motive întemeiate, acesta poate fi restabilit, la cererea ei, prin hotărâre a organului de urmărire penală sau a instanţei de judecată, în condiţiile legii, art. 234 alin. (1) C.proc.pen. Această normă generală este confirmată prin norme speciale referitor la repunerea (restabilerea) termenului omis: apelul (art. 403 C.proc.pen.); recursul împotriva hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul (art. 439 C.proc.pen.); reluarea examinării cauzei penale (art. $465^5$ alin. (5) C.proc.pen.).

În multiple situații (art. 299-$299^2$, 311-313, 422, 454, 459, $464^1$ C.proc.pen.) nu este reglementată expres restabilirea termenului omis. Logic, ar trebui aplicată norma generală, prevăzută în art. 234 C.proc.pen., dar în practică constatăm neaplicarea acestei norme procesuale.

Astfel, Curtea Supremă de Justiție în dosarul nr. 1ra-1949/2021 a stabilit: „... *termenul de recurs are caracter imperativ, în sensul că depășirea lui atrage decăderea din dreptul de a exercita calea de atac, iar recursul declarat după expirarea termenului se consideră ca tardiv, deoarece legea procesual-penală* ***nu prevede posibilitatea de repunere*** *în termen a recursului*" [11]. În dosarul nr. 1ra-1635/2020, deși apărarea a invocat:

„*În temeiul contractului de asistență juridică încheiat cu B.N., avocatul C.M. urma să depună recurs în interesele inculpatului, însă din cauza că acesta suferea de o boală incurabilă și la 13 aprilie 2020 a decedat, pot fi calificate ca circumstanțe obiective, care au condiționat **omiterea termenului** de declarare a recursului*” [12], Curtea Supremă de Justiție a decis inadmisibilitatea recursului ordinar, ca fiind depus peste termen.

Pentru restabilirea termenului omis, considerăm oportună aplicarea normelor generale, cele din art. 234 alin. (1) C.proc.pen., pe când decăderea ca sancțiune ce urmează să intervină trebuie să fie reglementată expres.

## CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

1. Pentru decăderea procurorului din dreptul (atribuția) de a-l pune sub învinuire pe făptuitor, este necesară reglementare expresă în lege.
2. Pentru restabilirea termenului omis, este suficientă existența normelor generale, cele din art. 234 alin. (1) C.proc.pen., pe când decăderea ca sancțiune ce urmează să intervină trebuie să fie reglementată expres.
3. Pentru buna desfășurare a procesului penal majoritatea absolută a termenelor procedurale trebuie să fie relative (de recomandare), în caz contrar se aplică nejustificat sancțiunea decăderii sau nulității. Din aceste considerente, art. 230 C.proc.pen. urmează a fi completat.

Propunem completarea Codului de procedură penală:

a) Alineatul (2) din art. 230 C.proc.pen. se completează cu sintagma „*în cazurile prevăzute de prezentul cod*”;

b) Articolul 230 C.proc.pen. se va completa cu un nou alineat:

($2^1$) „*Încălcarea termenelor procedurale privind înaintarea plângerilor sau contestațiilor, exercitara căilor ordinare și extraordinare de atac, aplicarea și prelungirea măsurilor preventive atrage pierderea dreptului procesual și/sau nulitatea actului efectuat peste termen*”.

**Referințe:**

1. THEODORU, Gr., CHIȘ, I.P. *Tratat de Drept procesual penal.* Ediția a 4-a. București: Hamangiu, 2020.
2. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală*. *Partea generală*. Ediția a 3-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020.
3. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Partea generală. Vol. I. Bucureşti: Paideia, 1996.
4. Decizia nr. DCC11/2018 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 4g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 231, 233 și 308 alin.(3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Disponibil: file:///C:/Users/roman/Downloads/110957.pdf [Accesat: 15.08.20230]
5. Dosarul nr. 4-1re-150/06, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 23

octombrie 2006. Disponibil: file:///C:/Users/roman/Downloads/3L-1-L1T-P1-T1-D1-41RE-150-2006-005.pdf [Accesat: 15.08.2023]
6. Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere/ col. red.: Gurschi, C., Botezatu, R., Dolea, I. et al. Chișinău: S.n., F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2012.
7. Dosarul nr. 1ra-530/2018, Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 14 martie 2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10712 [Accesat: 15.08.2023]
8. Dosarul nr. 1ra-350/21, Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie din 13 aprilie 2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18560 [Accesat: 15.08.2023]
9. Dosarul nr. 1ra-784/2022, Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie din 20 septembrie 2022. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21743 [Accesat: 15.08.2023]
10. Dosarul nr. 1ra-925/12, Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 07 februarie 2012. Disponibil: file:///C:/Users/roman/Downloads/3L-1-L1T-P1-T3-D1-1RA-925-2012-15.pdf [Accesat: 23.08.2023]
11. Dosarul nr. 1ra-1949/2021, Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 10 noiembrie 2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19940 [Accesat: 16.08.2023]
12. Dosarul nr. 1ra-1635/2020, Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 16 decembrie 2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17647 [Accesat: 16.08.2023]